

4. Гребцова И.С., Гребцов В.В. Деятельность одесских обществ помощи пострадавшим в ходе военных конфликтов (вторая половина XIX – начало XX ст.). *Альманах історичних досліджень*. Одеса, 2012. Вип. 1. С. 5–13.
5. Ильинский В.И. Благотворительность в России (История и настоящее положение). Санкт-Петербург: Тип. Имп. Человеколюбивого общ., 1908. 90 с.
6. Бессарабские губернские ведомости. 1877. № 52. 6 июля.
7. Національний архів Республіки Молдова, ф. 88, оп. 2, спр. 103, 92 арк.
8. Устав благотворительного общества «Бессарабец». Кишинев: Типография газеты «Бессарабец», 1901. 28 с.
9. Бессарабец. 1904. № 281. 28 октября.

Орлик Світлана
ORCID: 0000-0002-6280-9273

ДО ПИТАННЯ СТЯГНЕННЯ НАТУРАЛЬНИХ ПОВИННОСТЕЙ З НАСЕЛЕННЯ СХІДНОЇ ГАЛИЧИНИ ТА БУКОВИНИ РОСІЙСЬКОЮ ОКУПАЦІЙНОЮ ВЛАДОЮ В РОКИ ПЕРШОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ

ON THE ISSUE OF COLLECTING NATURAL DUTIES FROM THE POPULATION OF EASTERN GALICIA AND BUKOVINA BY THE RUSSIAN OCCUPATIONAL AUTHORITIES IN THE FIRST YEARS OF THE FIRST WORLD

В умовах війн, які відбувалися в історії людства використання трудових ресурсів та стягнення натуральних повинностей із населення, яке проживало на захоплених територіях завжди було звичною справою для країни-загарбниці. Вступ російських військ на територію Східної Галичини і Буковини в часи Першої світової війни зумовив розгортання у тилівій частині захоплених територій їхньої цивільної окупаційної адміністрації, зокрема, створення Тимчасового військового генерал-губернаторства з поділом на губернії та повіти – задля максимального закріплення на цих землях своїх позицій. Водночас в умовах війни паралельно цивільній окупаційній владі функціонувала також і військова окупаційна влада, розпорядження якої мали виконуватися першочергово. У Правилах «Про місцевості, в яких оголошено військово-положення» зазначалося, що командуючі арміями уповноважені використовувати працю місцевого населення шляхом «залучення до робіт для досягнення цілей війни»[3, С. 479–480].

До справляння натуральних повинностей, зокрема, 1) дорожніх робіт; 2) земляних та будівельних робіт, пов'язаних з відбудовою фортифікаційних споруд; 3) заготівлею лісу для військових потреб та для опалення; 5) чищення зброї тощо, використовувалося місцеве доросле населення віком від 17 до 54

років, проте на окремі роботи окупаційна влада залучала підлітків з 12 років та людей, старших 54 років [4, с. 477]. Проблематичним для окупаційної влади було справляння з місцевих жителів натуральної підводної повинності. Мізерна оплата за використання тварин і підвод на тяжких роботах, відсутність кормів, через вилучення у селян сіна і кормового зерна у ході здійснення реквізицій і закупівель для російської армії, були основними причинами скорочення поголів'я тяглової худоби (5, С. 34–38).

Безпосередньо організацією виконання натуральних повинностей займалися повітові начальники, які вели облік працездатних осіб і розподіляли їх на роботу згідно черговості за військовими та цивільними нарядами, а органи місцевої цивільної поліції та повітові пристави здійснювали примусові заходи.

Слід зазначити, що за використання праці місцевого населення у вигляді натуральних повинностей окупаційна влада мала розраховуватися коштами у розмірах, затверджених губернатором. Звичайно, при стрімкому відступі чи наступі військ, коли під час риття шансів праця місцевих жителів використовувалася у хаотичному і безконтрольному порядку переважно без будь-якої оплати або, в кращому випадку, із наданням реквізиційних розписок із подальшою оплатою у невизначений строк.

Частими були випадки, коли місцеві жителі всіма можливими способами ухилялися від здійснення приписів і нарядів місцевої окупаційної адміністрації щодо відбування трудової повинності, не з'являлися на місця праці або самовільно покидали роботу і ховалися у полях і лісах. Такі випадки масово спостерігалися у період поразок російських військ на фронтах. З метою посилення трудової дисципліни під час відбування місцевим населенням натуральних повинностей командувачі російських армій, військовий генерал-губернатор, губернатори видавали відповідні постанови у яких наголошувалося на відповідальності за самовільне покидання будь-яких робіт, відмову від виходу за нарядами тощо – «тюремне ув'язнення строком до 3-х місяців або грошовий штраф до 3000 рублів» (1, арк.323; 2, арк.13). В архівних справах нами виявлено безліч постанов начальників повітів, які виносилися на цілі сім'ї, а то й села щодо притягнення до відповідальності. Здебільшого застосовувалися штрафи у розмірі до 50 рублів на особу, і лише в окремих випадках посадовці вдавалися до арештів, адже окупаційній владі не вигідно було утримувати арештантів в умовах критичної відсутності робочих рук.

Натуральні повинності, які стягувалися російською окупаційною владою в роки Першої світової війни, лягали важким тягарем на розорене війною місцеве населення Східної Галичини і Буковини та були одним з елементів фінансової політики країни-загарбника. Водночас окупаційній владі було вигідно експлуатувати місцеве населення, адже в умовах війни це дозволяло їй економити значні фінансові ресурси.

Джерела та література

1. Державний архів Львівської області. Ф.905. Оп.1. Спр.110.
2. Державний архів Чернівецької області. Ф.958. Оп.1. Спр.17.
3. О местностях, объявляемых состоящими на военном положении: Закон Российской империи от 18 июня 1892 г. №8757. Полное собрание законов Российской империи. Собр. III. Т. XII. Санкт-Петербург, 1895. С. 479–483.
4. Орлик С. В. Фінансова політика російського уряду на окупованих територіях Галичини і Буковини в період Першої світової війни (1914–1917 рр.). Біла Церква: Вид. Пшонківський О. В., 2018. 716 с.
5. Орлик С. В. Закупівлі та реквізиції у селян Східної Галичини й Буковини під час російської окупації у роки Першої світової війни. *Український селянин*. 2019. Вип. 21. С. 34–40.

Barbara Kuklik
ORCID: 0000-0002-3983-7161

PIENIĄDZ II RZECZYPOSPOLITEJ W LATACH 1918 – 1923

ГРОШІ ДРУГОЇ ПОЛЬСЬКОЇ РЕСПУБЛІКИ В 1918-1923 РОКАХ

Po 123 latach Polska powróciła jako suwerenne państwo. Okres zaborów pod władzą Austrii, Rosji i Prus spowodował znaczące różnice w poziomie rozwoju kraju. Każde z tych państw prowadziło znacznie różniącą się między sobą politykę walutową, skarbową. Odradzająca się Polska stanęła w obliczu licznych trudności gospodarczych, od problemów ze scaleniem szlaków komunikacyjnych po obowiązującą w poszczególnych częściach kraju walutę. Systemy rozliczeń i płatności prowadzone przez zaborców były dla polskiej skarbowości bardzo niekorzystne, obliczone raczej na maksymalizowanie korzyści okupanta. Wycofujący się z terenu Królestwa Polskiego w latach 1914-1915 Rosjanie zabierali ze sobą kasy skarbowe, zlikwidowano oddziały Rosyjskiego Banku Państwowego. W dużej mierze środki tam zgromadzone należały do Polaków. Prowadzony przez Niemców i Austriaków system płatności kwitami rekwizycyjnymi zamiast gotówką, również był szkodliwy, gdyż prowadził do niedomiaru kapitału obrotowego w życiu gospodarczym [8, s. 12].

W sierpniu 1915 r. cały obszar Królestwa Polskiego trafił pod okupację Niemiec i Austrii. Po utworzeniu General-Gubernatorstwa Warszawskiego władze niemieckie starały się wyprzeć rosyjskiego rubla na rzecz niemieckiej marki. Powzięto plany wprowadzenia nowej waluty okupacyjnej. Działanie to miało na celu przerzucenie kosztów utrzymania armii i zarządu okupanta na ludność Polski [6, s. 21]. Sporo uwagi władze poświęciły nazwie przyszłej waluty, a także jej wartości monetarnej. Nazwy jakie pojawiały się w dyskusji to na przykład Setnik, Piast, Lech, Sarmat. [5, s. 35]